

ONDER DE LOEP

**Mededelingen en convocaties
afdeling Hengelo / Oldenzaal**

COLOFON

Redactie:

André Bolt
Harry de Jong

Redactieadres:

Abelenstraat 2a
7556 DT Hengelo
☎ (074) 2917611
E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Kopij:

Onder de Loep verschijnt 4 x per jaar, in maart, juni, september en december. De kopij voor de desbetreffende convocaties dient uiterlijk ½ maand voor het verschijnen in het bezit te zijn van de redactie. Kopij die te laat wordt ingeleverd zal in overleg met de auteur in een van de daarop volgende convocaties worden geplaatst.

De kopij voor het juni-nummer dient uiterlijk half mei 2010 binnen te zijn op bovengenoemd redactie-adres via e-mail.

De redactie is continu op zoek naar kopij. Om interessante artikelen te kunnen plaatsen doen wij een beroep op uw creativiteit.

Voorbeelden:

- resultaten van (eigen) veldbiologisch onderzoek,
- verslagen van excursies (ook van andere afdelingen),
- waarnemingen,
- vakantieverlagen,
- commentaren en meningen,
- aardige verhalen,
- enzovoort.

Heeft u bij uw artikel afbeeldingen, dan gaarne meesturen. Indien mogelijk wordt dat dan bij het artikel afgedrukt.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de ingezonden stukken.

Afbeelding omslag:
Kramsvogel (Turdus pilaris)

Foto's: Harry de Jong

ONDER DE LOEP

Mededelingen en convocaties van de Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging,
Afdeling Hengelo / Oldenzaal

Inhoud

VAN HET BESTUUR	1
AGENDA	2
TERUGBLIK	5
SENIORENGROEP	5
VERSLAG ALGEMENE LEDENVERGADERIG 2009	6
JAARVERSLAG 2009	8
ACTIVITEITEN 2009	8
FINANCIEEL JAARVERSLAG 2009	11
SCHONINGSWERK BENTELERHEIDE	12
DE BLAD- EN LEVERMOSSEN IN KILOMETERHOK 250-478	13
NATUURCURSUS 'BASISKENNIS VOGELS'	17
INVENTARISATIE WILDE PLANTEN IN BERMEN HENGELO	17
FOLDERREEKS 'NATUUR IN HENGELO'	18

De KNNV is opgericht in 1901. De afdeling Hengelo / Oldenzaal is opgericht in 1916. De vereniging stelt zich ten doel de bevordering van de natuurstudie, natuurbescherming en natuurbeleving. De ondertitel 'vereniging voor veldbiologie' benadrukt de rol van de natuurstudie.

Alle leden ontvangen het landelijk verenigingsblad NATURA. Leden van de afdeling Hengelo / Oldenzaal ontvangen daarnaast 4 maal per jaar het afdelingsblad ONDER DE LOEP. Het lidmaatschap van de KNNV (inclusief het lidmaatschap van de afdeling Hengelo / Oldenzaal) bedraagt € 30,- per jaar; gezinsleden betalen € 10,- (betalingen d.m.v. machtiging of bankrekening 6239 77 591 t.n.v. Penningmeester KNNV, afdeling Hengelo / Oldenzaal).

Een lidmaatschap loopt van 1 januari tot en met 31 december. Opzegging van het lidmaatschap uiterlijk 1 november bij de ledenadministratie van de afdeling. Voor meer informatie kunt u terecht bij de secretaris (zie onderstaand adres).

Bestuur van de afdeling Hengelo / Oldenzaal:

◆ Voorzitter (en ledenadministratie)

Bernard Wanders

van Heemskerkstraat 31, 7622 JG Borne, ☎ (074) 2668487

E-mail: jbwanders@hotmail.com

◆ Secretaris

Jan Zwienenberg

Hengelose Esstraat 19, 7556 EA Hengelo, ☎ (074) 2423975

E-mail: j.h.zwienenberg@hccnet.nl

◆ Penningmeester

Jan Weernink

Landmansweg 102a, 7556 LZ Hengelo, ☎ (074) 2422448

E-mail: janweernink@wxs.nl

◆ Natuurhistorisch Secretaris

Bert Oude Egbrink

Adamsweg 8, 7553 KM Hengelo, ☎ (074) 2434340

E-mail: ag.oudeegbrink@hetnet.nl

◆ Bestuurslid en lezingen

Annet Ros

Venusstraat 111, 7557 WS Hengelo, ☎ (074) 2918668,

◆ Bestuurslid, redactie Onder de Loep en Webmaster

Harry de Jong

Abelenstraat 2a, 7556DT Hengelo, ☎ (074) 2917611,

E-mail: harry.dejong@natuur-hgl.nl

Van het bestuur

De winter is bijna voorbij. In mijn tuin is de sneeuw weer verdwenen en merels, mezen, vinken en groenlingen beginnen aarzelend met hun voorjaarszang. Ook in deze Onder de Loep zijn duidelijke tekenen van het nieuwe (voor-) jaar te lezen zoals bijvoorbeeld het excursie programma. Afgelopen zaterdag hebben we de eerste frisse neuzen al opgehaald in het Twickel.

Ook vraag ik uw speciale aandacht voor de komende ledenvergadering. Zoals u in de agenda zult zien willen we voor onze afdeling echte afdelingsstatuten opstellen. Het afgelopen jaar bleek daartoe de noodzaak als we bijvoorbeeld gebruik willen maken van subsidie verlenende instanties. Van het hoofdbestuur hebben we een goed concept gekregen dat we naar onze wensen kunnen inkleuren. Voor de goedkeuring van deze statuten hebben we onze leden nodig! De aanstaande vergadering willen we met u overleggen hoe ze eruit moeten zien, in het najaar hopen we vervolgens een aparte ledenvergadering uit te schrijven voor de definitieve vaststelling.

Zoals in de vorige Onder de Loep al was vermeld zijn we in gesprek met de gemeente Hengelo over hun groenbeheer. Dit resulteert dit jaar in een

inventarisatie van met name de bermen. De plantenwerkgroep zal een en ander gaan organiseren. De meeste bijeenkomsten zullen we door de week plannen. Doe mee en kijk website voor op de juiste plaats en tijdstippen.

Op verzoek van een aantal leden willen we in de volgende Onder de Loep de actuele ledenlijst (namen + telefoonnummers) opnemen. Heeft u bezwaren tegen deze publicatie van uw gegevens, laat mij of een van de andere bestuursleden dat dan weten!! Graag zouden we ook uw e-mail adres willen weten. Stuur mij een mailtje (jbwanders@hotmail.com) dan kan ik ze in de administratie opnemen.

Namens het bestuur nodig ik u uit het komende jaar succesvol te laten zijn, zonder uw medewerking lukt dat niet!!

Bernard Wanders

Excursies

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan de Boerhaavelaan op het parkeerterrein naast huisnummer 146 (is richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

Lezingen / vergaderingen

De gebruikelijke plaats waar lezingen / vergaderingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het speeltuingebouw "t Lansink" aan de Twijnstraat te Hengelo. De speeltuinvereniging en het wijkcentrum zijn gefuseerd en het bestuur heeft liever niet dat de poort van de speeltuin open is als er ook andere activiteiten in het wijkcentrum plaatsvinden. Dit betekent dat u voortaan de voordeur van het wijkcentrum moet nemen (Twijnstraat 8). Mocht het wijkcentrum op de betreffende avond toch gesloten zijn, dan gaat de poort van de speeltuin uiteraard wel open (Twijnstraat 6). Bij een dichte deur dus even iets verder lopen. Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

Excursie: de Engbertsdijksvenen

Datum : Zaterdag 13 maart
Thema : Natuurbeleving
Tijd : 09.00 uur
Duur : Morgen (terug 14.00 uur)
Coördinatie: Bert Oude Egbrink

Dit keer maken we een excursie door het wat meer besloten zuidelijke deel van de Engbertsdijksvenen dat bestaat uit bos, veen(plassen) en graslanden. Het gebied is rijk aan vogels. We hopen dat de voorjaarstrek al goed op gang is gekomen en dat overwinteraars zoals Klapekster nog aanwezig zijn. Als het goed weer is, is er kans de Heikikker te horen of de Adder te zien. Voor de Slangewortel, een kenmerkende plant in dit gebied, is het helaas nog wat te vroeg. We vertrekken vanaf de parkeerplaats bij de Pollen.

Excursie: de Needse berg

Datum : Zaterdag 27 maart
Thema : Voorjaar en geologie
Tijd : 09.00 uur
Duur : Morgen
Coördinatie: Wytze Boersma

Het is lang geleden dat we een bezoek hebben gebracht aan de Needse berg. De Needse berg ligt ten noord-westen van Neede en is zo'n 35 m hoog. Deze heuvel is ontstaan in de voorlaatste ijstijd, het

Saalien. In de stuwwal zijn een aantal groeven gegraven. Tussen 1825 en 1954 werd hier zand en klei gewonnen voor de fabricage van stenen en dakpannen. Tijdens het afgraven van de kleilagen zijn er zeer vele zoetwaterslakken, Viviparus diluvianus, gevonden. Een fossiel stammend uit een warmere periode in het Pleistoceen. In de afgegraven lagen bevonden zich diverse fossiele overblijfselen van zoogdieren, waaronder een kaakfragment van een woudolifant. In de grondlagen werden ook botfragmenten van mariene dieren aangetroffen, zoals walvisbotten en haaiantanden.

Over de Needse berg is een Geologisch Natuurpad aangelegd met informatieborden met de kenmerken van de dicht bijeen gelegen afzettingen uit meerdere geologische perioden. Deze route zullen wij volgen. De route gaat door de verschillende bosperceeltjes afgewisseld door vergezichten over het landschap. Naast de geologische aspecten zullen we ook kijken naar de vogels en planten.

Excursie: de Wildernis

Datum : Zaterdag 10 april
Thema : Voorjaar
Tijd : 09.00 uur
Duur : Morgen
Coördinatie: Harry de Jong

Het meest noordelijke deel van de Wildernis bestaat voor een belangrijk deel uit een geaccidenteerd heideterrein, waarin we zowel vochtige dopheidezones als vochtige en droge struikheidezones aantreffen. Hier en daar vinden we enkele verspreid staande oude vliegdennen. In de lage delen liggen enkele maten, vochtige hooilanden omzoomd door wallen, die begroeid zijn met eiken en berken. Over het algemeen zijn de maten bijzonder drassig en deels begroeid met elzen- en wilgenstruwelen. Gagelstruwelen treffen we voornamelijk aan op de overgangen naar de dopheide. Vanwege de bijzondere vegetatie (moerasvergeet-mij-niet, glikkruid) worden de maten jaarlijks gemaaid en wordt het afkomende gewas

afgevoerd. Zonnedauw groeit voornamelijk op die plaatsen waar regelmatig wordt geplagd. Het terrein aan de Hofmeyerweg is een heidebebossing. Aan de vochtige heide herinnert nog het ven, dat omgeven wordt door een rand van gaelstruiken.

Het bos is kleinschalig van karakter en biedt een rijke afwisseling aan talrijke houtsoorten, zoals eik, beuk en diverse naaldhoutsoorten, waaronder veel exoten. In dit gebied liggen ook enkele schraalgraslandpercelen. Kortom, het landschap is hier bijzonder gevarieerd. Dit betekent o.a. dat het gebied rijk aan vogels is. Vele zangvogels hebben dit gebied als broedterrein uitgezocht. Daarnaast worden hier nog waargenomen: ransuil, bosuil, sperwer, havik, wulp, houtsnip en verschillende soorten spechten. Tot dit reservaat wordt ook gerekend het zogenaamde Sterrebos dat direct grenst aan het landgoed Hof Espelo. Het Sterrebos werd in het begin van deze eeuw aangelegd naar ontwerp van landschaps-architect Watzel. De bospercelen worden verdeeld door een regelmatig sterpatroon van acht lanen, omvat door een min of meer regelmatig carre van lanen. Als laan beplanting treffen we eik en beuk aan met plaatselijk rododendrons als ondergroei. Als bodembegroeiing komen ondermeer diverse varensoorten en bosbes voor. Het bos wordt doorsneden door een tweetal beken, waarvan de een nog ongeschonden is.

Excursie: Duivelshof & Smoddebos

Datum : Zondag 25 april
Thema : Natuurbeleving
Tijd : 09.00 uur
Duur : Morgen (terug 14.00 uur)
Coördinatie: Bert Oude Egbrink

Het Smoddebos en delen van de Duivelshof hebben een rijke voorjaarsflora met soorten als Slanke sleutelbloem, Gulden boterbloem en Maagdenpalm. De Snoeijsbeek loopt langs beide gebieden. Onlangs heeft Natuurmonumenten bos en grasland langs de beek kunnen kopen waardoor beide gebieden met elkaar verbonden kunnen worden en

de beek haar natuurlijke dynamiek terug kan krijgen. De auto's worden op de parkeerplaats bij de Duivelshof geparkeerd. Omdat het bos in deze tijd van het jaar erg drassig kan zijn, adviseren wij u waterdicht schoeisel aan te trekken.

Excursie: Springendal

Datum : Zondag 9 mei
Thema : Beekdal
Tijd : 09.00 uur
Duur : Morgen (terug 14.00 uur)
Coördinatie: Bert Oude Egbrink

We maken een excursie door de dalen van de Springendaalse en Brunninkhuizer beek. De Brunninkhuizer beek hebben we vorig jaar leren kennen op de gewestelijke contactdag (met het thema bronnen) bij Hoeve Springendal. In het dal van de Brunninkhuizer beek is een natuurherstelproject uitgevoerd met goede resultaten. Zo komt de Brede orchis weer in de hooilanden voor. Omdat de contactdag in september plaatsvond, toen de beekdalgraslanden al gemaaid waren, willen we nu in het voorjaar gaan kijken. We vertrekken vanaf de parkeerplaats bij de brandtoren aan de Hooijijk.

Excursie: Bargerveen & Borkener Paradijs

Datum : Zondag 23 mei
Thema : Hoogveen / rivierduin
Tijd : 09.00 uur
Duur : Dag
Coördinatie: Harry de Jong

Het **Bargerveen**, dat midden in 't Veenland ligt, is één van de twee gebieden in Nederland waar nog levend hoogveen is. Slechts een restant en niet meer in perfecte staat. Van de oorspronkelijke mosrijke begroeiing was tot voor kort geen sprake meer. De vegetatie bestond grotendeels uit vochtige en droge hei en berkenbos. Sinds 1968 groeide het besef dat zonder ingrijpen een kostbaar stuk natuur verloren dreigde te gaan en daarmee allerlei unieke planten- en diersoorten. Een deel van het veengebied werd opgekocht door de overheid en overgedragen aan Staatsbosbeheer.

Het **Borkener Paradijs** ligt vlak over de Duitse grens bij Emmen, bij de stad Meppen. Het is een vrij klein reservaat met een rivierduinenlandschap gelegen in een meander van de rivier de Ems. Het terrein wordt al eeuwen met runderen en paarden begraaasd en biedt een afwisseling van open grasland, stuifduinen, struwelen en stukken gesloten eikenbos. Het vormt daarmee één van de weinige bewaarde voorbeelden van een bosweide ofwel Hudewald. De in open omgeving opgegroeide

eiken hebben korte stammen, brede kronen en grillige vormen.

Excursie: Söbbing en omgeving Ahaus

Datum : Zondag 6 juni
Thema : Flora & fauna
Tijd : 09.00 uur
Duur : terug ca. 16.00 uur
Coördinatie : Bernard Wanders

In 2008 waren we eind april in dit gebied. We bezochten toen eerst het bosgebied (Brocke) ten zuiden van Ahaus en 's middags Söbbing. Dit maal gaan we eerst naar Söbbing.

Het is een ten noorden van Wessum, op Turoon kalk gelegen boeren bedrijfsbos Söbbing. Dit gebied is in de bij veel leden bekende Wetenschappelijke Mededeling nr. 56 van de KNNV uit de reeks Twente-Natuurhistorisch als "zeer goed bos" omschreven. Anno 2010 is het nog steeds een fraai bos met in de boomlaag veel eik en beuk en een enkele linde en haagbeuk. In de struiklaag zijn ondermeer hazelaar, vogelkers, es, rode kornoelje en boswilg aangetroffen. Opvallende soorten in de kruidlaag zijn bosbingelkruid, ongevekt longkruid, lievrouwbedstro, gevlekte aronskelk, scheidgeelster, eenbes en éénbloemig parelgras. Afhankelijk van de tijd die overblijft kunnen we nog andere gebieden in de nabije omgeving bezoeken.

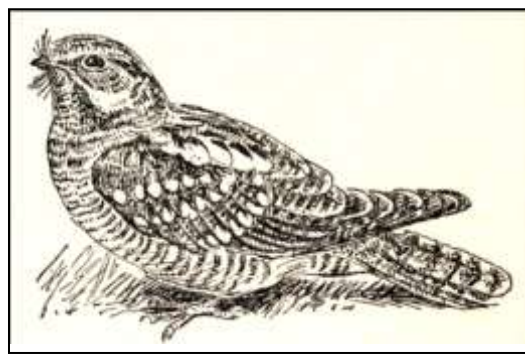
Excursie: Beuninger achterveld

Datum : Dinsdag 15 juni
Thema : Nachtzwaluwen
Tijd : 21.00 uur
Duur : Avond
Coördinatie : Harry de Jong

In dit uitgestrekte grensgebied tussen Losser en Beuningen hebben natuurorganisaties, in nauwe samenwerking met boeren, kosten nog moeite

gespaard om de oorspronkelijke natuurwaarden een nieuwe kans te geven. Door de ondergrond zeer bewust te verschrallen en water de vrije loop te geven, krijgen allerlei lang verdwenen planten weer een nieuwe kans.

Ieder jaar broeden hier 3 á 4 paartjes Nachtzwaluwen. Onder leiding van een gids gaan we er in de avondschemering naar op zoek. We zullen de ratelende zang horen en grote kans dat we ze ook zullen zien vliegen. Ook zullen we verschillende Houtsnippen zien baltsen.

Lezing : Vogels van het Krugerpark/ Costa Rica

Datum : woensdag 17 maart
Tijd : 20.00 uur

Tineke Hesper komt vanavond haar verhaal vertellen over haar reis naar het Krugerpark in Zuid-Afrika. (zie Onder de Loep van september). Dit is de presentatie die ze oorspronkelijk afgelopen november zou geven, maar die toen om een computertechnische reden niet is doorgegaan. Onze voorzitter Bernard Wanders heeft onlangs voor de senioren groep een presentatie gegeven over zijn reis naar Costa Rica in 2008. Andere leden van onze afdeling hebben aangegeven deze foto's ook wel te willen zien. Omdat het verhaal van Tineke niet helemaal avondvullend is, hebben we vanavond een combinatie van 2 onderwerpen. Voor de pauze Tineke Hesper met haar presentatie over vogels in het Krugerpark (met beeld en geluid), na de pauze Bernard met zijn verhaal over Costa Rica.

Verslag excursie Twickel

Datum : Zaterdag 20 februari
Thema : Frisse neuzenwandeling
Deelnemers : 11
Leiding : Bert Oude Egbrink
Weer : Half bewolkt met lichte dooi

De frisse neuzenexcursie ging dit keer door het landgoed Twickel. Het vertrekpunt lag bij het restaurant het Hoogspel. Het eerste deel van onze excursie liep door het Twickelerbos (landgoedbos) en de Ruwe Braak (voormalige heide). Door opdooi na een lange winter met veel sneeuw waren de paden drassig geworden. Bij de Oelerbeek ter hoogte van de vijver (Kreeftengat) zagen we blauwe reiger, wilde eend, aalscholver en kuifmees. In de Ruwe Braak werden we verrast door rode bosbes die op een grove den leek te groeien. Opmerkelijk was verder de waarneming van een echte tonderzwam op een (dode) grove den terwijl deze soort meestal op loofbomen wordt gezien. Via de Hamsweg/Burenweg zijn we naar het erva Bokdam gelopen. Dit bedrijf (met zoekkoeien) doet mee met het project Boeren voor natuur. Hierbij staat natuurgericht boeren in een kleinschalig landschap voorop. In opdracht van Alterra volgt Harry de Jong de effecten van dit project op de vogelstand in de aan het erf grenzende landbouw- en natuurgebieden. We vervolgden onze wandeling door het heidegebied Bokdammerveld dat deel uitmaakt van het project. In de berm van het pad zagen we moeraswolfsklauw en trekruis. Harry

vertelde dat de klokjesgentiaan hier ook weer voorkomt en dat in de brede berm sloten de heikikker gezien is. In het verleden was het Bokdammerveld één van de gebieden waar door vrijwilligers onder leiding van het NIVON de heide werd geschoond. Jan Zwienenberg vertelde een anekdote over een meningsverschil tussen onze oud leden Dick Semler en Wim de Boer over het al dan niet kappen van een grote grove den. De rentmeester van Twickel heeft uiteindelijk de knoop moeten doorhakken. De boom moest blijven staan. Het laatste deel van de route voerde ons langs de Noordmolen, ijsbaan en moestuin. Op de muren om de moestuin zagen we muurvaren en muurleeuwebek. We kunnen terugzien op een geslaagde excursie.

Agenda

Woensdag 17 maart

Bernard Wanders neemt ons mee naar de Witte Karpaten. Dit was het reisdoel van een KNNV-reis. De Witte Karpaten hebben (nog) een rijke flora en fauna.

Woensdag 21 april

Die middag draaien we een DVD. Gezamenlijk wordt hierover een keuze gemaakt.

Woensdag 19 mei

In januari begon Wytze Boersma zijn inleiding over inheemse bomen. Vandaag zal hij zijn inleiding voortzetten waarbij de verschillende soorten aandacht krijgen.

Senioren groep

De laatste bijeenkomst voor de zomervakantie is gepland op 16 juni.

Geïnteresseerden zijn van harte welkom in Woon- en Zorgcentrum Het Woolde aan de Geerdinksweg waar de bijeenkomsten plaatsvinden. We beginnen om 14.30 uur en thee en koffie is aanwezig.

Voor informatie en vragen bel gerust met Jan Zwienenberg (2423975).

Jan Zwienenberg

Algemene Jaarvergadering 2010

Datum en tijd: **woensdag 31 maart 2010 om 20.00 uur**

Plaats: Gebouw Speeltuon 't Lansink Twijnstraat 6 te Hengelo

1. Opening
2. Goedkeuring verslag ledenvergadering d.d. 1 april 2009 (bijlage).
3. Ingekomen stukken en mededelingen.
4. Jaarverslag 2009 van secretaris en werkgroepen (bijlage)
5. Financieel jaarverslag 2009 en Balans 31-12-2009 (bijlage)
6. Verslag kascommissie
7. Benoeming kascommissie.
8. Begroting 2010 en contributie 2010 en 2011.
9. Bestuurssamenstelling.
10. VV op zaterdag 17 april 2010 te Bennekom. De stukken kunnen ter vergadering ingezien worden.
11. Benoeming afgevaardigden naar VV 2010.

Pauze

12. Statuten voor onze afdeling (ze bijlage)
13. Afdelingsactiviteiten 2010 en 2011.
14. Rondvraag

Toelichting agendapunt Statuten.

Vanuit de landelijke organisatie is afgelopen jaren regelmatig aandacht gevraagd voor de juridische positie van de afdelingen. Belangrijke aandachtspunten daarbij zijn de juridische en financiële verantwoordelijkheid van de bestuursleden en de huidige beperkte juridische mogelijkheden om als afdeling bijvoorbeeld bezwaren in te dienen.

Concreet betekent dit dat onze afdeling dan eigen statuten (en huishoudelijk reglement) moet krijgen en ook aangemeld zal worden bij de Kamer van Koophandel.

Het bestuur heeft dit onderwerp meermaals besproken en besloten om aan de afdeling voor te stellen om eigen afdelingsstatuten te krijgen. Hierbij kan gebruik gemaakt worden van voorbeeldstatuten die door het landelijk bureau zijn opgesteld.

Het bestuur stelt de volgende procedure voor.

1. In de vergadering van 31 maart 2010 wordt het formele besluit genomen om afdelingsstatuten te maken.
2. Bestuur stelt concept-statuten op en legt die voor aan juridische deskundige van de KNNV.
3. Bestuur zoekt notaris die vaststelling voor een acceptabele prijs wil doen.
4. Bestuur bespreekt concept met notaris.
5. Concept gaat via Onder de Loep naar alle leden.
6. Vaststelling statuten in een speciale ledenvergadering. Deze kan gecombineerd worden met een lezing.
7. Passeren statuten bij notaris.
8. Aanmelding bij Kamer van Koophandel.
9. Opstelling huishoudelijk reglement en vaststelling in ledenvergadering van 2011.

Verslag algemene ledenvergadering 2009

De vergadering vond plaats op 1 april 2009 in Speeltuongebouw 't Lansink te Hengelo.

Er waren 12 leden aanwezig.

Afwezig met kennisgeving: de dames: Inia en Holsmuller en de heren Bolt en Voetelink.

1. Opening
De voorzitter, Bernard Wanders, heet de aanwezigen van harte welkom en opent de vergadering. Aan het begin van de vergadering wordt stilgestaan bij het overlijden van Ilse Rosenkötter, Gerrit van Zalk en Henk de Vos.
2. Verslag ledenvergadering d.d. 3 april 2008.
Het verslag wordt met dank aan de secretaris goedgekeurd.
3. Ingekomen stukken en mededelingen.
De volgende stukken zijn besproken:

- Debat over Natura 2000.
- Vraag van NMRH over fietstocht in september. (Opgemerkt werd dat er nog een fietstocht is.) Het bestuur is voornemens hier medewerking aan te verlenen.
- Verschillende organisaties: inventarisatie van kikkers, plonzen en exoten.
- Excursietraining in kader Natura 2000. Een of meer leden zullen deze bijeenkomst bezoeken.
- Informatie over [www. Week van de teek.nl](http://www.WeekvandeTeek.nl). Afgesproken wordt deze link op te nemen op onze website.

Wytze Boersma heeft, mede naar aanleiding van ons schoningsactiviteiten op de Bentelerheide, een gesprek gehad met de heer G.J. Roelofs van Twickel over dit natuurgebied. De heer Roelofs deelde mee dat er een hydrologisch onderzoek komt. Dit was ook een van onze aanbevelingen.

4. Jaarverslag 2008 van secretaris en werkgroepen.
Het jaarverslag in Onder de Loep wordt, met dank aan de opstellers, goedgekeurd.
5. Financieel jaarverslag 2008 en de Balans 31-12-2008.
Over 2008 was er een positief resultaat van € 467,00. Het verslag en balans worden goedgekeurd.
6. Verslag kascommissie.
De leden, Will Mardjan en Harry de Jong, hebben de financiële administratie gecontroleerd en akkoord bevonden. Het was allemaal heel duidelijk dus grote complimenten voor de penningmeester.
Op basis van de opgestelde verklaring van de kascommissie wordt het bestuur decharge verleend.
7. Benoeming kascommissie.
De kascommissie voor 2009 wordt gevormd door Will Mardjan en Henri Ludwig. Reservelid is Wytze Boersma.
8. Begroting 2009 en contributie 2009 en 2010.
De concept-begroting 2009 wordt goedgekeurd. De contributie 2009 en 2010 wordt met de jaarlijkse index verhoogd.
9. Bestuurssamenstelling.
Harry de Jong heeft te kennen gegeven dat hij het redactieschap van Joop de Wit wil overnemen en daarom ook lid wordt van het bestuur. De vergadering gaat, onder applaus, akkoord.
10. VV van 18 april 2009.
Bernard Wanders licht een aantal punten uit de stukken voor deze vergadering toe. Een aantal van deze punten worden ter vergadering bediscussieerd namelijk:
  - Vastleggen van inventarisatie-gegevens.
  - Signaleringsproject invasieve soorten.
  - De noodzaak van het hebben van statuten.
  - Toekomst KNNV. Wouter van de Bosch pleit voor meer samenwerking met andere organisaties.
  - Komen er nog activiteiten in kader van het Darwin jaar?
11. Benoeming afgevaardigden.
Bernard Wanders zal onze afdeling vertegenwoordigen.
12. Natura 2000.
Als afdeling nemen wij deel in de klankbordgroepen van het Boddenbroek en Lonnekermeer. Verder is het de bedoeling dat wij activiteiten voor het Haaksbergerveen gaan ontwikkelen. Dit laatste in overleg met de afdeling Enschede die dit doet voor het Buurserzand.
Wat betreft het Boddenbroek is besloten om de Bentelerheide hier niet te laten aansluiten. Hiervoor had een afdeling een verzoek ingediend. Bernard Wanders heeft hierover een reactie ontvangen. Hij geeft deze informatie door aan Wytze Boersma.
Wat betreft de activiteiten voor het Haaksbergerveen komt er een intern werkgroep. De volgende leden zeggen hun medewerking toe: Henri Ludwig, Bert Oude Egbrink, Wytze Boersma en Jan Zwieneberg. Jan zal de groep bij elkaar roepen. Er moet nog contact gelegd worden met Staatsbosbeheer, de eigenaar van het gebied, en de afdeling Haaksbergen van het IVN.
In het verleden hebben de heren Visser en Clason van onze afdeling een boekje over het Haaksbergerveen gemaakt. Henry Ludwig heeft nog een exemplaar. De werkgroep kan dit gebruiken.
13. Afdelingsactiviteiten 2009 en 2010.
Naast de hiervoor genoemde activiteiten in kader van Natura 2000 wordt er ook aandacht besteed aan het bermbeheer in het Stadspark.
14. Rondvraag
Ge Inia vraagt aandacht voor de opvolging van Gerrit van Zalk in de NMRH. Op dit moment zijn er nog geen kandidaten. Zij vroeg zich af of er meer mensen de soep tijdens de nieuwjaarsbijeenkomst te koud vonden. Er waren geen klachten.

Wat betreft het bekenproject maken we even pas op plaats.

Will Mardjan vraagt zich af of langdurig zieken een kaartje, of iets dergelijks, krijgen. Zij wil dit dan wel doen namens de afdeling maar we hebben dan wel signalen nodig. De vergadering vindt dit een goed idee. Het bestuur bespreekt dit in de volgende vergadering.

15. Sluiting

De voorzitter sluit om 22.06 uur de vergadering.

Jaarverslag 2009

Bestuurssamenstelling

Samenstelling per 31-12-2009.

B. Wanders	-voorzitter
J.H. Zwienenberg	-secretaris
J. Weernink	-penningmeester
A.G. Oude Egbrink	-natuurhistorisch secretaris
H. de Jong	-lid, eindredactie Onder de Loep en website
A. Ros	-lid en organisatie lezingen.

Bestuursactiviteiten

Het bestuur heeft in 2009 vijf maal vergaderd. De afdeling is lid van het Gewest en wordt hierin vertegenwoordigd door B. Wanders.

Een afvaardiging van het bestuur heeft de vergaderingen van de Beleidsraad van de KNNV, de VV en de vergaderingen van het Gewest bezocht.

Ledenvergadering 2009.

De ledenvergadering werd gehouden op 1 april 2009. Het verslag is gepubliceerd in het maartnummer 2010 van Onder de Loep. Een beknopt verslag van deze vergadering verscheen in het juninummer van Onder de Loep.

Ledenaantal

Jaar	leden	huisgenootleden	ereleden afdeling	totaal
2007	75	20	3	98
2008	74	20	3	97
2009	71	21	3	95

Ledenblad Onder de Loep.

Het afdelingsblad verscheen in 2009 weer vier keer.

Begin 2009 heeft Joop de Wit de eindredactie overgedragen aan Harry de Jong. Het bestuur wil Joop nogmaals danken voor het vele werk dat hij in deze functie verricht heeft.

Harry de Jong verzorgt nu in samenwerking met André Bolt de uitgaven. Door een andere werkwijze, namelijk aanleveren in pdf-formaat bij de drukker, is de kwaliteit van de foto's sterk verbeterd.

Onder de Loep geeft samen met de website een goed beeld van de vele activiteiten van onze afdeling.

Website afdeling

Gestimuleerd door het landelijk bestuur werd begin 2008 een start gemaakt met een eigen website binnen de landelijke website. Vooral door de hulp van Harry de Jong ging de site na de zomerperiode in de lucht. Het bestuur is verheugd dat hij ook bereid is om webmaster te worden.

Activiteiten 2009

a. Nieuwjaarsbijeenkomst op 31 januari 2009.

Net als in voorgaande jaren werd deze eerste bijeenkomst in het nieuwe jaar weer goed bezocht. De bijeenkomst vond plaats in "de Houtmaat".

b. Excursies

Overzicht van de gehouden excursies in 2009

<u>Datum</u>	<u>Plaats</u>	<u>Thema</u>	<u>Aantal deelnemers</u>
14 februari	Lonnekermeer	frisse neuzen	9
15 maart	Groot Brunink	voorjaar	5
29 maart	Paasberg	voorjaar	11
11 april	Bentheimer Wald	voorjaarsflora	13
26 april	Haaksbergerveen	natuurbeleving	6
2 mei	Junner Koeland	Vecht	17
14 mei	Voltherbroek	natuurbeleving	6
23 mei	Alpentuin Agelo	bergflora	6
6 juni	Silberberg	kalkflora	9
21 juni	Lankheet	natuurontwikkeling	6
12 juli	Duivelshof	natuurbeleving	niet doorgegaan
1 augustus	Eerder Achterbroek	cultuurlandschap	6
23 augustus	Sprengenberg	heide	6
6 september	Witte Veen	heide	9
20 september	Roderveld	herfst	7
4 oktober	Diepenheim	herfst	6
17 oktober	Ottershagen	slotexcursie	10
4 november	Diepholz	kraanvogels	16

Totaal zijn er in het jaar 2009 18 excursies georganiseerd waarvan er 1 niet is doorgegaan. Het aantal deelnemers per excursie wisselde sterk namelijk van 5 tot 17.

De excursie op 2 mei was een gewestelijke excursie. Op 5 september is bij Hoeve Springendal in Hezingen de gewestelijke contactdag gehouden met als thema bronnen. De excursie op 4 november was een gezamenlijke excursie met de vogelwerkgroep van het NIVON.

Op 29 augustus en 27 september zijn er openbare excursies naar het Haaksbergerveen georganiseerd in het kader van het Natura 2000 project. De leden van de excursiecommissie in 2009 waren Bernard Wanders, Wytze Boersma, Harry de Jong en Bert Oude Egbrink (natuurhistorisch secretaris).

c. Lezingen

Datum: Donderdag 12 februari.

Onderwerp: Lezing over de geologie van Twente door amateurgeoloog Rolf Egberink uit Enschede

Aanwezig: 14 personen

Datum: Woensdag 18 maart

Onderwerp: Lezing over vlinders is vervallen i.v.m. ziekte

Datum: Woensdag 14 oktober

Onderwerp: Lezing over paddenstoelen door Laurens van Run met ondersteuning van Joop de Wit en Gerben Winkel

Aanwezig: 10 personen

Datum: Woensdag 18 november

Onderwerp: Vogels van het Krugerpark. Lezing van Tineke Hesper is vervallen door een computertechisch probleem. Harry de Jong heeft een presentatie met foto's gegeven over de natuur rondom Hengelo in 4 seizoenen.

Aanwezig: 13 personen

d. KNNV-Senioren

Deze ontmoetingsactiviteit vindt, behalve in de zomermaanden, maandelijks plaats. A. Vermeulen heeft begin 2009 de coördinatie overgedragen aan J.H. Zwieneberg. De inhoud van de bijeenkomsten is een mix van lezingen en DVD presentaties.

De bijeenkomsten vinden plaats in het Woonzorgcentrum Het Woolde.

e. Plantenwerkgroep

In 2009 heeft deze werkgroep geen excursies gehouden. Individuele leden hebben wel beschermde planten geïnventariseerd. De resultaten worden doorgegeven aan de Gemeente die dan zorgt voor een aangepast maaibeleid. Na startproblemen heeft dit in 2009 positieve resultaten

opgeleverd. Het is de bedoeling om dit de komende jaren uit te bouwen op basis van gerichte inventarisaties van waardevolle bermen.

Dit project gaat in 2010 van start. Ook hebben leden voor Floron geïnventariseerd.

f. *Paddestoelenwerkgroep*

In 2009 zijn Laurens van Run, Ineke Bielen, Gerben Winkel en ondergetekende enige tientallen malen op stap geweest in Twente om paddenstoelen te "spotten". Zo ongeveer van januari t/m mei en van eind juli t/m half december, tot sneeuw en vorst verder onderzoek onmogelijk maakte. Vele honderden soorten werden gevonden, die door ons grotendeels zijn gemeld als vondst.

Enkele opmerkelijke (en redelijk zeldzame) zaken:

In het Arboretum werden Oranje Schijnoesterzwam en Kringmosoortje gevonden en In het Voltherbroek het Mosschelpje. In het vroege voorjaar waren er Elzenkatjesmummiekelkjes en Hazelaarschijfzwam waar te nemen in de Rossumermeden. Het Waterzuiveringsgebied in Enschede leverde in juli en augustus 4 soorten stekelzwammen op: de Gezoneerde, Blauwvoet-, Wollige en Fluwelige stekelzwam. Op diverse plekken (o.a. Twickel) waren in september Roze spijkerzwammen te vinden bij Koeienboleten en ook enkele fraaie soorten Gordijnzwammen (zoals Pelargonium- en Vaaggegordelde gordijnzwam).

We struinen met groot enthousiasme vele natuurgebieden in Twente door en op het moment van schrijven van deze regels – 14 februari 2010 – proberen we alle vier de sneeuw en vorst weg te "kijken" om weer aan de slag te kunnen gaan.

Joop de Wit

g. *Cursuswerkgroep KIN (KNNV-IVN-NIVON)*

Door de cursuswerkgroep KIN, een samenwerkingsverband van de Hengelose groenverenigingen (KNNV, IVN en NIVON) zijn er in 2009 drie cursussen georganiseerd.

In het voorjaar twee fotocursussen, een basiscursus en een vervolgcursus voor macrofotografie.

Beide cursussen werden gegeven door de bekende natuurfotograaf Han Bouwmeester uit Goor.

De opzet van de cursus is om met je fotocamera beter naar de natuur te kijken. Voor beide cursussen was er voldoende belangstelling zodat er geen publicatie in de media is geweest. De waardering door de cursisten was goed tot zeer goed.

In de maand november is er een bomencursus georganiseerd. Het thema was van opbouw tot afbraak van de boom. De bomencursus bestond uit vier theorieavonden en een excursie naar het arboretum Poortbulten bij De Lutte. De cursus werd hoofdzakelijk verzorgd door docenten uit de KNNV. Voor deze cursus was er grote belangstelling zodat hij in 2010 wordt herhaald. De waardering door de cursisten was wederom goed tot zeer goed.

Uit het batig saldo kon 70 Euro aan elke vereniging worden uitbetaald.

h. *Heideschonen Bentelerheide*

Om de Beenbreek op de Bentelerheide meer ruimte te geven is er in 2009 begonnen met het schonen van het z.g. beenbreekveldje. Het is een kwetsbaar gebied en kan niet machinaal worden geschoond. Met de Stichting Twickel zijn er afspraken gemaakt, voor een periode van drie jaar om de opslag van Berk, Lijsterbes, Vuilboom en Braam met de hand te verwijderen. Hierna worden de werkzaamheden geëvalueerd.

In 2009 zijn er 5 werkochtenden (drie in maart en twee in september) geweest waaraan 8 personen hebben deelgenomen.

i. *Natura 2000*

In het verslagjaar is, met succes, veel energie besteed aan de publieksactiviteiten in en rond het Haaksbergerveen, het Natura 2000 gebied dat aan onze afdeling was toegewezen. Van deze activiteiten is een uitgebreid verslag gemaakt dat in de Onder de Loep van december 2009 is opgenomen. De verschillende klankbordgroepen waarin wij participeren wachten op provinciale en landelijke duidelijkheid over zaken als de stikstofdepositie. Hopelijk komt hierin begin 2010 meer duidelijkheid.

j. *Deelname aan externe activiteiten*

Diverse leden van de afdeling hebben deelgenomen aan een boeiende studiedag van het Gewest over de bronnen in noord-oost Twente. Dit samenwerkingswerkingsproject levert fraaie duurzame natuurontwikkeling op. In de omgeving van Vasse werden ook de resultaten bekeken. Ook bezochten meerdere leden de botanisch dag van de KNNV.

Woord van dank.

Het bestuur kijkt met tevredenheid terug op 2009. Graag willen we alle leden danken voor hun inzet.

Hengelo, februari 2010.

Financieel jaarverslag 2009

en begroting 2010

BATEN	WERKELIJK 2008	WERKELIJK 2009	BEGROOT 2009	BEGROOT 2010
Contributie	2.234,00	2.437,00	2.150,00	2.395,00
Rente	81,36	43,90	50,00	75,00
Nieuwjaarsbijeenkomst	512,50	412,50	475,00	475,00
Excursies	0,00	0,00	25,00	25,00
Lezingen	0,00	0,00	0,00	0,00
Cursussen	0,00	0,00	0,00	0,00
Diversen	50,00		50,00	50,00
Groep KIN	150,00	0,00	0,00	0,00
Legaat	0,00	0,00	0,00	0,00
Subsidies	340,00	0,00	0,00	0,00
Nadelig saldo	0,00	0,00	275,00	110,00
Totalen	3.367,86	2.893,40	3.025,00	3.130,00

LASTEN	WERKELIJK 2008	WERKELIJK 2009	BEGROOT 2009	BEGROOT 2010
Afdracht Hoofdbestuur	1.477,50	1.473,00	1.400,00	1.550,00
Abonnement/Lidmaatschap	18,50	0,00	25,00	25,00
Onder de Loep-drukkosten	328,95	287,00	300,00	300,00
Onder de Loep-verzendkosten	206,92	162,46	200,00	200,00
Bestuurskosten	56,00	0,00	50,00	50,00
Excursies	56,70	26,00	25,00	25,00
Lezingen	135,00	83,47	150,00	150,00
Cursussen	0,00	0,00	100,00	0,00
Nieuwjaarsbijeenkomst	340,00	342,20	400,00	400,00
Seniorbijeenkomsten	12,00	40,00	50,00	100,00
Portikosten	11,33	22,00	25,00	15,00
Bankkosten	38,66	50,28	25,00	40,00
Zaalhuur + koffie	219,00	50,00	200,00	200,00
Projecten	0,00	0,00	50,00	50,00
Diversen	0,00	41,35	25,00	25,00
Reiskosten	0,00	46,50	0,00	0,00
Voordelig saldo	467,30	269,14	0,00	
Totalen	3.367,86	2.893,40	3.025,00	3.130,00

CONTRIBUTIE	JAAR 2008	JAAR 2009	JAAR 2010	JAAR 2011
Lidmaatschap	27,00	28,00	30,00	30,00
Lidmaatschap, huisgenoten	10,00	11,00	10,00	10,00

Balans per 31 december 2008				
Bank	5,85		Te betalen kosten	420,53
Bank, best spaarrekening	4.084,33		Vooruit ontvangen	39,00
			Reservering:	
Te ontvangen posten	176,10		Bijzondere activiteiten	1.000,00
			Project waterdieren	397,00
			Kapitaal 31/12	2.211,59
Totaal	4.266,28		Totaal	4.068,12

Balans per 31 december 2009				
Bank	12,38		Te betalen kosten	13,73
Bank, best spaarrekening	4.005,48		Vooruitontvangen	67,00
			Reservering:	
Te ontvangen posten 2009	43,81		Bijzondere activiteiten	1.000,00
			Project waterdieren	302,05
			Kapitaal 31/12	2.678,89
Totaal	4.061,67		Totaal	4.061,67

Schoningswerk Bentelerheide

Zoals vorig jaar is aangegeven zullen we dit jaar het schoningswerk van de Bentelerheide voortzetten. De opslag van Berk, Den, Lijsterbes en Vuilboom zal met de hand worden verwijderd. Hiermee hopen we dat de populatie van Beenbreek zich uitgebreid. Het is te klein en te kwetsbaar om machinaal te worden geschoond. Met de Stichting Twickel zijn afspraken gemaakt over aanpak en toegang.

Diegene die wil helpen is van harte welkom. Snoeizaag, snoeischaar en takkenschaar graag meenemen. Het is raadzaam om werkhandschoenen en laarzen aan te doen.

Dit jaar beginnen we met schonen op zaterdagochtend:
6 en 20 maart van 9.30 tot 12 uur.

Verzamelpunt is het toegangshek aan de Gorsveldweg.

Wytze Boersma

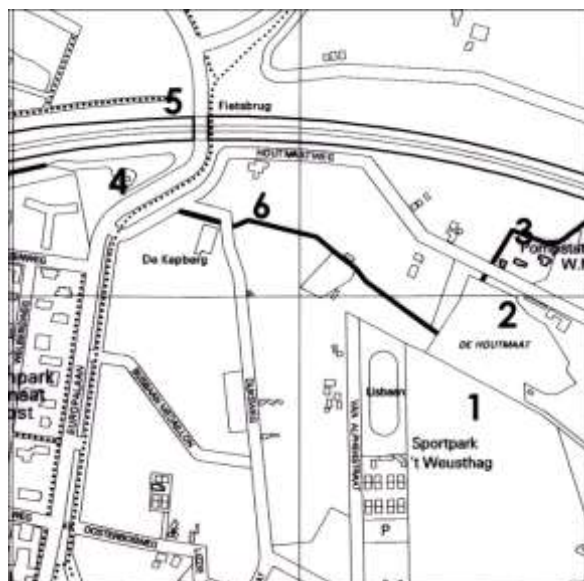
De blad- en levermossen in kilometerhok 250-478

Aanleiding inventarisatie

Na het volgen van een basiscursus mossen, die gegeven werd in Hardenberg door Rudi Zielman, begon mijn speurtocht naar mossen.

Rudi stelde mij voor een gebied in de directe omgeving van mijn huis te nemen en daar een langere tijd goed rond te gaan kijken. Omdat we toen met de plantengroep van de KNNV afdeling Hengelo-Oldenzaal actief waren in het Stadspark Weusthag i.o., heb ik het gebied rond het Weusthagbos en de Houtmaat gekozen. Een keuze waar in achteraf geen spijt van heb gehad.

Korte beschrijving kilometerhok

In dit kilometerhok heb ik 6 plekken intensiever onderzocht. Dit zijn (zie cijfers op plattegrond): 1. Weusthagpark (inclusief Houtmaatleiding), 2 De Houtmaat, 3 Bos bij het waterpompstation, 4 gebied vijver bij stadskantoor, 5 sloot/beek langs de A1 en 6. bosopslag.

De meeste tijd is gegaan naar het Weusthagpark met de Houtmaatleiding en de Houtmaat. Hier zal ik in mijn beschrijving ook de meeste aandacht aan besteden.

Welke soorten waar gevonden?

In het kilometerhok heb 52 bladmossen en 10 levermossen gevonden, in totaal dus 62 soorten (zie ook bijgevoegde lijst).

Hiervan groeien er 33 in het Weusthagbos en 8 langs de Houtmaatleiding.

De meest opvallende soorten in het Weusthagbos waren ongetwijfeld de soorten die op bomen groeien (epifyten). Door de verbeterde luchtkwaliteit en het feit dat in een deel van het Weusthagbos de luchtvochtigheid redelijk hoog is, komt hier een aantal soorten voor die in Twente nog steeds redelijk zeldzaam is. Dit zijn ondermeer de levermossen: helmroestmos (*Frullania dilatata*), bleek boomvorkje (*Metzgeria furcata*) en gewoon schijfjesmos (*Radula complanata*) en van de bladmossen: staafjesiepenmos (*Zygodon conoideus*). Op de bomen kwamen ook veel haarmutsen (*Orthotrichum*) voor. Hiervan werden 4 soorten gevonden en ook een kroesmos namelijk knotskroesmos (*Ulota bruchii*).

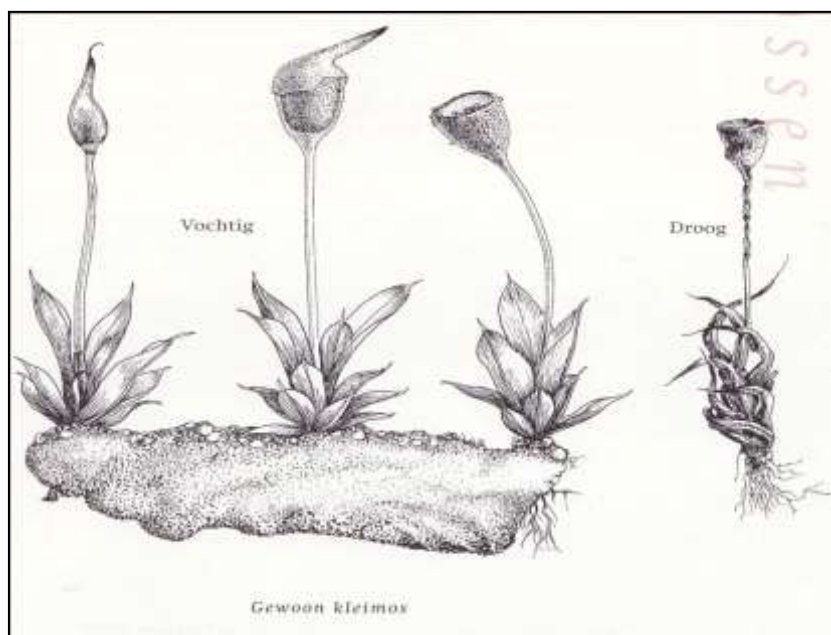
Deze soorten wijzen allemaal op een gezond bosklimaat.

Een opvallende soort die op de grond groeit is gerimpeld boogsterrenmos (*Plagiomnium undulatum*). Deze soort groeit ook veel op de Houtmaat waar ook veel haarmutsen op de bomen (zuidelijke kant vijver) groeien.

Op de oevers van de Houtmaatleiding (beek) groeien soorten die profiteren van het feit dat daar klei aan de oppervlakte komt. Voorbeelden hiervan zijn kleivedermos (*Fissidens taxifolius*), kleisnavelmos (*Oxyrrhynchium hians*) en gekroesd plakkaatmos (*Pellia endiviifolia*). Op andere plekken werden ook "kleisoorten" gevonden zoals het fraaie gewoon kleimos (*Tortula truncata*) en kleismaragdsteeltje (*Barbula unquiculata*). Gewoon kleimos is niet zo gewoon in Twente en komt in dit kilometerhok voor op de oever van een nieuwe sloot en op een grote maiskuil die daar in 2008 aanwezig was. Het is meer een pionierssoort.

Op de Houtmaat werden ook verschillende soorten gevonden die specifiek op steen groeien zoals gewoon muursterretje (*Tortula muralis*).

Fluweelmos (*Brachythecium velutium*) leeft ook op steen en staat op de betonnen beekonderdoorgang bij het Stadskantoor. Daar staan ook fraaie knotwilgen met haarmutsen.

Wat niet gevonden?

Mossen leren kennen is vooral ook de groeiplaatsen leren kennen. Mossen groeien vaak niet keurig als soort bij elkaar maar zeker bij bodemsoorten vooral ook door elkaar. Het is verrassend te zien hoeveel soorten op een klein stukje groeien.

Met de tijd groeit je kennis van de groeiplaatsen en soorten. Dit betekent zeker dat ik in het gebied een aantal soorten over het hoofd heb gezien.

Ook heb ik niet alle plekjes in het kilometerhok bezocht zoals een deel van de beek en de eilandjes in de Houtmaatvijver. De greppels in het Weusthagbos zouden nog eens goed onderzocht moeten worden op de aanwezigheid van met name kleine levermossen.

Aanbeveling voor Weusthagpark en Houtmaat.

In het noordelijke deel van het Weusthagpark, het zuidelijk deel van de Houtmaat en langs de Houtmaatlleiding komt een interessante mosvegetatie voor. Dit geldt ook de greppels in een deel van het Weusthagbos en op de grote boomstammen die er nu liggen. De aanwezigheid van dood hout is belangrijk voor bepaalde mos- en paddestoelsoorten. Het is wenselijk dat deze blijven liggen.

Met deze fraaie natuurlijke begroeiing, die de afgelopen jaren bewust of onbewust gecreëerd is, zou in het verdere beheer rekening gehouden moeten worden. Verder valt te denken aan het waterpeil in de greppels en het onderhoud aan de oevers van de greppels en beek. Een kopie van dit artikel gaat ook naar de Gemeente Hengelo en het Waterschap.

Vervolg van mijn inventarisaties in Hengelo.

Naar het lezen van de "Atlas van de mosflora van Eindhoven" ben ik gaan kijken op de begraafplaatsen in Hengelo. Dit onderzoek hoop ik eind 2010 af te ronden. Gelijkijdig loopt een wat grotere inventarisatie namelijk een compleet uurhok (=25 kilometerhokken) in Hengelo Noord. Hiervan maken dit kilometerhok en de begraafplaatsen ook deel uit. In dit uurhok waren nogal wat witte kilometerhokken waarvan geen vondsten bekend waren.

Deze inventarisatie leverde tot nu toe al de nodige interessante vondsten op, die motiverend zijn om verder te blijven zoeken.

Meer weten van mossen?

Eind maart 2010 verschijnt de tweede druk van de Veldgids Mossen bij de KNNV-uitgeverij. Een gids die mij heeft geholpen om zicht te krijgen op deze kleine boeiende plantjes. Naast de heldere tekst staan er ook goede foto's en tekeningen in. De tekening van gewoon kleimos uit dit artikel is hiervan een goed voorbeeld.

Van harte aanbevelen.

Dankwoord.

Bij het ontdekken van de mossenwereld heb je hulp nodig. De BLWG (onderdeel KNNV) biedt deze hulp door middel van excursies etc. Ook heeft de BLWG een instructieve website waarop veel kennis over (het voorkomen) mossen staat.

In Twente is er ook een werkgroep onder leiding van Rudi Zielman. Hij heeft mij geholpen heeft bij een aantal determinaties en heeft verschillende vondsten gecontroleerd heeft. Mijn dank hiervoor.

Jan Zwieneberg

Februari 2010.

Bijlage

Blok 250-478 (Weusthag en Houtmaat)							
			weus- thag	hout- maat	beek	bos water- wingeb	rest
Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam						
Bladmossen							
Amblystegium serpens	gewoon pluisdraadmos	1	x				
Atrichum undulatum	groot rimpelmos	1	x!				
Aulacomnium androgynum	gewoon knopjesmos	1	x				
Barbula convoluta	gewoon smaragdsteeltje	1		x			
Barbula unquiculata	kleismaragdsteeltje	1		x!			
Brachythetium albicans	bleek dikkopmos	1					x
Brachythecium rutabulum	gewoon dikkopmos	1	x			x	
Brachythecium velutinum	fluweelmos	1					x
Bryum argenteum	zilvermos	1		x		x	
Bryum barnesii	geelkorrelknikmos	1					
Bryum capillare	gedraaid knikmos	1	x	x			
Bryum dichotomum	grofkorrelknikmos	1					x
Bryum microerythrocarpum	roestknolknikmos	1					x
Caliergonella cuspidata	gewoon puntmos	1					x
Campylopus flexuosus	boskronkelsteeltje	1	x				
Campylopus introflexus	grijs kronkelsteeltje	1	x				
Ceratodon purpureus	purpersteeltje	1		x			
Dicranella heteromalla	gewoon pluisjesmos	1	x				
Dicranoweisia cirrata	gewoon sikkelsterretje	1	x				
Dicranum montanum	bossig gaffeltandmos	1	x				
Fissidens taxifolius	kleivedermos	1			x		
Grimmia pulvinata	gewoon muisjesmos	1					x
Hypnum andoi	bosklauwtjesmos	1	x				
Hypnum cupressiforme	gesnaveld klauwtjesmos	1	x!	x			
Kindbergia praelonga	fijn laddermos	1	x				
Leptodictyum riparium	beekmos	1			x		
Mnium hornum	gewoon sterrenmos	1	x				
Orthotrichum affine	gewone haarmuts	1	x!				
Orthotrichum anomalum	gesteelde haarmuts	1				x!	
Orthotrichum diaphanum	grijze haarmuts	1					x!
Orthotrichum lyellii	broedhaarmuts	1	x				
Oxyrrhynchium hians	kleisnavelmos	1			x		
Oxyrrhynchium pumilum	klein snavelmos	1			x		
Plagiomnium undulatum	gerimpeld boogsterrenmos	1	x				

Plagiomnium affine	rond boogsterrenmos	1x				
Plagiothecium laetum	krom platmos	1		x		x!
Plagiothecium nemorale	groot platmos	1x			x	
Plagiothecium undulatum	gerimpeld platmos	1x				
Physcomitrium pyriforme	gewoon knikkertjesmos	1				x!
Pohlia annotina	gewoon broedpeermos	1x				
Pohlia nutans	gewoon peermos	1				x!
Polytrichum formosum	fraai haarmos	1x				
Polytrichum juniperinum	zandhaarmos	1				x
Pseudotaxiphyllum elegans	gewoon pronkmos	1x				
Rhizomnium punctatum	gewoon boogsterrenmos	1	1			
Rhynchostegium confertum	boomsnavelmos	1x			x	
Rhytidiadelphus squarrosus	gewoon haakmos	1				x
Tetraphis pellucida	viertandmos	1x				
Tortula muralis	gewoon muursterretje	1	x!			
Tortula truncata	gewoon kleimos	1				x!
Ulota bruchii	knotskroesmos	1x!				
Zygodon conoideus	staafjesiepenmos	1x				
	Sub-totaal	52				
Levermossen						
Calypogeia fissa	moerasbuidelmos	1x				
Calypogeia muelleriana	gaaf buidelmos	1x				
Frullania dilatata	helmroestmos	1x				x
Lophocolea bidentata	gewoon kantmos	1		x		
Lophocolea heterophylla	gedrongen kantmos	1x				
Marchantia polymorpha	paraplutjesmos	1	!			
Metzgeria furcata	bleek boomvorkje	1x				
Pellia endiviifolia	gekroesd plakkaatmos	1		x		
Pellia epiphylla	gewoon plakkaatmos	1		x		
Radula complanata	gewoon schijfjesmos	1x				
	Sub-totaal	10				
	Totaal	62				
versie; d.d. 16-02-2010	! = aanwezig sporenkapsel					

Natuurcursus `Basiskennis Vogels`

De cursusgroep KIN (KNNV, IVN en NIVON) organiseert dit voorjaar een basis natuurcursus voor iedereen die meer van vogels wil weten dan dat er mussen en merels zijn. In zes korte sessies wordt er over een beperkte groep populaire en hier veel voorkomende vogels informatie gegeven maar bovenal de middelen aangereikt om vogels snel te kunnen herkennen en zo stap voor stap nieuwe aan je kennis toevoegen. En ze dan bijvoorbeeld trots aan je kinderen of kleinkinderen kunt aanwijzen.

De cursus bestaat uit drie theorieavonden, elk gevolgd door een praktijk ochtend. Aan de orde komen tuinvogels, watervogels en bosvogels. De bedoeling is dat men na afloop tien vogels per categorie kent en herkent en heeft geleerd hoe daar meer aan toegevoegd kunnen worden.

Voor de herkenning worden belangrijke basiselementen geleerd zoals: geluid, vlucht, uiterlijke tekening en voedselgedrag. Daarnaast wordt er ingegaan op het vogelleven in de verschillende seizoenen, zoals nestelen, het aantal eieren en de trek. Elke avond wordt er opdracht voor eigen observatie meegegeven. De resultaten maar ook de vragen die tijdens deze observatie zijn gerezen, zullen op de praktijkmorgen worden behandeld. Die ochtend zullen er meerdere begeleiders aanwezig zijn.

De cursus wordt gegeven door experts op vogelgebied van de drie verenigingen.

De theorieavonden zijn op maandagavond; 19 en 26 april en 3 mei, om 19.30 uur in het NIVON centrum aan het Berflopein.

De praktijkochtenden (van 09.00 uur tot circa 10.30 uur) zijn op zaterdag; 24 april, 1 en 8 mei op een geschikte locatie.

De kosten zijn 15 euro voor leden en 20 euro voor niet leden (inclusief koffie). De kosten moeten voor aanvang van de cursus over gemaakt worden op bankrekening: 94.32.85.151 t.n.v. F.J. Pots.

Inlichtingen bij Wytze Boersma, tel 074 3762711 of per e-mail: wytze.boersma@hetnet.nl

Opgave bij Marjo Mulder, tel 074 2773273 of per e-mail: marjomulder@home.nl

Luc J. van Veen

Inventarisatie wilde planten in bermen Hengelo

Zoals in de vorige Onder de Loep al werd gemeld gaat de plantenwerkgroep de bermen in Hengelo inventariseren. Het zijn die bermen die één of twee keer per jaar gemaaid worden. Door deze inventarisatie weten we waar welke soorten voorkomen en kunnen dan adequate maatregelen genomen worden om wettelijk beschermde soorten en rode-lijst soorten te beschermen.

Begin maart hebben ondergetekenden een overleg bij de gemeente om werkafspraken te maken. Deze afspraken hebben ondermeer betrekking op de wijze waarop wij de gegevens gaan aanleveren en het kaartmateriaal wat wij ter beschikking krijgen.

Met de inventarisatie willen we in april 2010 van start gaan. Om gezamenlijk afspraken te maken over de werkwijze en de data is er een startbijeenkomst gepland op **maandag 22 maart** in het buurtcentrum `het Lansink` aan de Twijnstraat.

We starten om 20.00 uur. We hopen op een goede opkomst.

Wytze Boersma en Jan Zwieneberg

Folderreeks 'Natuur in Hengelo'

"Een groene stad maak je samen. Hengelo is groener dan je denkt. En kan zelfs nog groener worden. Want de stad kent veel kansen om de natuur in de stad te verbeteren."

Met deze woorden begint de begeleidende tekst bij de folderreeks van de gemeente Hengelo over de groene stad. Er zijn nu 24 folders verschenen (zie onder), die goede informatie geven over een groot aantal onderwerpen. Ze bieden geïnteresseerden vele mogelijkheden om zelf ook een groene bijdrage te geven aan een goede leefomgeving voor planten en dieren.

Van harte aanbevolen in jullie aandacht!

De folders zijn gratis verkrijgbaar bij de Gemeentewinkel in het Gemeentehuis en het Centrum voor Natuur- en Milieu Communicatie aan de Van Alphenstraat 25-27.

Onderwerpen folders

Natuur aan huis

1. Nestkast voor vogelgast
2. Gevelgroen, doen!
3. Huismus weer thuis
4. Vleermuis in huis
5. Tegel eruit, groen erin!
6. Gierzwaluw te gast
7. Leven met de steenmarter

Natuur in de tuin

8. Natuur nabij
9. Naturnat in de stad
10. Bomen voor vogels
11. Graag een haag
12. Vriendelijk voor vlinders
13. Blij met de bij
14. Minder tegels, meer egels

Natuur in de buurt

15. Bomen: beste burens in de stad
16. Leefruimte voor de eekhoorn
17. IJsvogel niet in de kou
18. Padden onder-weg
19. Ree in beeld
20. De ekster hoort erbij
21. Luizenlast

Natuur in en om de stad

22. Mensenhuis als dierenparadijs
23. Broekpark, natuurlijk avontuur
24. Wateropvang Woolde en Genseler

Jan Zwienenberg

ATTENTIE !!! **CONTRIBUTIE 2010** !!! ATTENTIE

Ook dit jaar deze oproep in Onder de Loep om mee te werken aan een vlotte betaling van uw contributie. Evenals vorig jaar vragen we U door middel van onderstaande machtigingskaart de contributie te voldoen. We zijn ons ervan bewust dat er leden zijn die een dergelijk systeem van betalen niet prettig vinden. We kunnen u echter garanderen dat wij ons uiterste best zullen doen nadelige gevolgen te voorkomen. Bovenal is de machtiging éénmalig en geven wet en regelgeving u de mogelijkheid om binnen een maand na de boekingsdatum de betaling terug te vorderen. Voor 2010 bent u voor het lidmaatschap **minimaal € 30,-** verschuldigd, voor het huisgenoot lidmaatschap is de **minimumbijdrage € 10,-** (voor de combinatie dus **tenminste € 40,-**).

Vul onderstaande machtigingskaart volledig in, knip hem uit en stuur hem s.v.p. vandaag op. Het adres staat al op de achterkant vermeld.

Of stort het bedrag op rekening 62.39.77.591

KNNV afdeling Hengelo-Oldenzaal

Hierbij machtig ik u de contributie ten bedrage van: € ____, ____

af te schrijven van: (post-) bankrekening: |_|_|_|_|_|_|_|_|_|_|

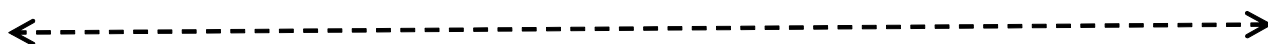
Dhr./ Mw. _____ (voorl. + achternaam)

Straat + nr.: _____

Postcode: _____ Woonplaats: _____

Datum: _____ Handtekening: _____

Als u het niet eens bent met de afschrijving, dan kunt u binnen een maand na de boekingsdatum het bedrag bij uw Bank- of Postbankkantoor terug vorderen

Post-
zegel
plakken

Aan: Penningmeester KNNV afd. Hengelo-Oldenzaal

Dhr. J. Weernink

Landmansweg 102a

7556 LZ Hengelo (O)